

מראי מקומות - יבמות

לז:

הטעם הוא משום יאוש, דכיון דזכה ראובן ע"פ דין, שמעון אסח דעתו ממנו ומייתאש, ונעשה ממונו של ראובן בהחלט. והביא רא"י מדברי תוס' כאן, דכ' דדוקא לבתר דפלג אמרי' קם דינא, וביאר דהסברא היא משום דאז מייתאש, משא"כ קודם שפליג, ודאי אמרי' דממ"נ נוטל חלקו (וע' בקונו"ס ו', י"ב מש"כ לדחות הרא"י מסוגיין). ואף דבדרך כלל יאוש לא מהני בקרקע, כ' הקהלות יעקב (ל"ד, ג) דיש ליישב ע"פ מש"כ הנתיבות (שס"ג) דהיכא דאינו יכול להוציא הקרקע בדיינים גם בקרקע מהני יאוש. ובקונטרס הספיקות (כלל ו', אות י"ד) כ' דטעם קם דינא הוא "משום דסובר דכל בתרי גברי לעולם לא מצי לאתויי מכח ממה נפשך, משום דמצי אמר לי' אתינא ממאן דלא מצית לאשתעווי דינא בהדי', ומה מכר ראשון לשני כל זכות שיש בידו". עוד יש ביאור ג' בסברת קם דינא, והוא מהקובץ הערות (ע"א, ז), דביאר דהמח' אם קם דינא או הדר דינא היא אי אמרי' דע"י הא דמוחזק בו נעשה שלו ממש, דלמ"ד הדר דינא לא נעשה שלו ממש, וא"כ שייך לומר ממ"נ הרי הוא של התובע. אבל למ"ד קם דינא, כיון דכבר נפסק, הרי הוא נעשה שלו בתורת ודאי ע"י הדין מוחזק שלו, וכיון שכן שוב א"א לומר ממ"נ.

ה. לימא בפלוגתא דאדמו"ן וכו'

והק' בשיעורי ר' שמואל (תל"ו), מה הי' הה"א לדמותן, הרי אי' להדיא בגמ' דהטעם הוא משום אי שתקת. והביא מהנמוקי יוסף דבהה"א אי"ז עיקר הטעם ולא אמרו כן אלא ליפות את טענתו, אבל עיקר הטעם הוא משום שהד' שבא מכחם כבר נפסק הדין לגביהם דאין לו זכות להוציא מהם, וע"כ גם ממנו א"א להוציא, ומשום קם דינא. וע"ש עוד מה שהביא מהיש"ש לבאר הה"א.

ו. אי שתקת שתקת, וכו'

פרש"י, ולא אעלה עליך בדמים יקרים. ופי' הריטב"א דמש"כ רש"י כן, היינו משום דאי לא, מאי אהניי' לי' שתקתו, לימא לי' לכי אהדרת. והק' הריטב"א, הא אין לחכמים לדון אלא כמקומם ושעתם, ולא להטיל פשרה ביניהם, ולמה אמרו יקח לו דרך בק' מנה, הא ודאי יכול לומר לכי מהדרת. ועוד, אם החזירו לבעלים, הרי הוא כחוזר ומוכר להם, ולא עדיפי מכוחו, ואי עדיפי משום דכ"א מצי מדחי לו, א"כ נמצא שהוא מפסיד זכות חברו, ואיך שבקי לי' רבנן למעבד הכי, ולא קנסי לי'. ולכן פי' הריטב"א דהא דאמרי מהדרנא שטרא למרייהו, יפוי טענה היא, וה"ק, כיון דאתי מכח ד', שהפסיד המוכר זכותו כבר אצלם, א"כ הרי נכנס במקומו לגמרי, וכאילו החזיר להם שטרותיהם ודן עמהם, דמה מכר ראשון לשני, כל זכות שתבא לידו, בין מה שבא לידו בתורת ודאי, ובין מה שזכה בו מחמת הספק, ובזה פליג אדמו"ן, וס"ל דמה שזכה בו מחמת ספק, לא זכה בו הלוקח.

ז. ואי לא, מהדרנא שטרא למרייהו

ע' בשי"ך (ח"מ קמ"ח, ב'), דכ' דאם מתו הד', אז שפיר יכול האמצעי להכריח המוכר ליתן לו דרך, כיון דשוב אינו יכול הלוקח להחזיר להד'. וע' בקצות (שם, א'), שהק' דלכאו' יכול להחזירו להיורשים. ועכ"פ מדבריהם מבואר דס"ל דצריך להיות יכול להחזירו בפועל, כדברי רש"י שהבאנו לעיל, ודלא כהריטב"א.

א. לא ישא אשה במדינה זו וילך

וישא אשה במדינה אחרת

כ' הבית מאיר (אה"ע, סי' ב' סעי' י"א) דמלשון הגמ' והרמב"ם משמע דוקא בנושא על אשתו, ולא במתה או נתגרשה, אף שיש לו בנים ממנה, והטעם משום דאז על הרוב מוליך בניו הקטנים עמו, ואין למיחש. ועוד טעם כ' השפת אמת (יומא יח): שאין דין זה נוגע כ"כ, די"ל דכל האיסור הוא רק בכה"ג של הגמ' [שהי' נושאה באופן עראין], אבל היכא דנושא ב' נשים בב' מקומות בקביעות, לית לן בה.

ב. מאן הוא ליומא

תמה ה"ב יהודיע (יומא יח), למה היו צריכין לכך, היתכן דגדולי עולם כאלו לא היו יכולים להיות בלא אשה לזמן קצר. וביאה, דבאמת פעמים יש מנהג רע באיזה מקומות, דהבחורים אינם נושאים נשים עד שהם בני ל' ומ'. והיו האמוראים רוצים להוכיחם על זה, וע"כ עשו הכרזה זו, כדי לעורר כל העם לעשות ק"ו בעצמן, ומה גדולים אלו, שכל חיותם בתורה ועבודה, ונשואים הם, אבל יראים כ"כ משום חשש קרי, שנושאים נשים לזמן קצר כזה, כ"ש וכ"ש בחורים המונים דתקיף יצרייהו צריכין להנשא.

ג. ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא וכו'

הק' הרא"ש (סי' ח'), לימא יבם דל מהכא היבום שזכיתי בנכסים, הרי אני יורש של מיתנא ואתה ספק, וא"כ כבר הוחזקה נחלה לאותו שבט, והוא לא הוציא הנחלה מחזקתה מספק. וכ' דעכצ"ל דהסבא עדיין קיים, ולכן מכח הקורבה אין האח זוכה בהנכסים, שהרי הסבא הוא הקרוב היותר קודם, ולכן רק הוא יורש בנו מכח קורבה, ורק מדין יבום יכול האח לירש אחיו. וע' במהרש"א שהק' על הרא"ש, דלפי סברא זו גם בסבא וספק בנכסי יבם לימא כן, דהסבא הוא ודאי יורש, והיבם ספק, והדין הוא דחולקין, אע"כ דלא אמרי' הכי, שהרי אין כאן ודאי, שהרי לפי דברי הספק אין האח יורש כלל. וע' בקרני רא"ם שכ' דשאני הכא דכשמת האח לא היינו יודעים כלל מהספק, וא"כ כבר הוחזקה הנחלה בחזקת האח [מה שלא שייך בסבא וספק], וכ"כ הקרבן נתנאל. וע' בקובץ הערות (מ', ז') שהביא עוד מח' הראשונים, דהרמב"ן בסוגיין ג"כ ס"ל כהרא"ש, אבל הריטב"א לקמן (בפ' נושאים על האנוסה) ס"ל דכה"ג [ציור דיד' הוא בנות במקום בנים] נחשב ספק וספק, דכיון דאם יש בן אז הבת אינה יורשת כלל, א"כ נחשב ספק וספק. וביאר ר' אלחנן דהמח' תלוי' באם אמרי' דיש לבת דין יורש במקום הבן או לא. דאם יש לה דין יורש, אלא שיש קדימה להבן, א"כ י"ל דהיא חשובה ודאי, אבל אי אמרי' דעל הצד שיש בנים אין לה דין יורש כלל, א"כ שפיר י"ל דספק וספק הוא. וע"ש שהביא קו' המהרש"א הנ"ל, והביא מה שתי' הרמב"ן, דהספק הוא ודאי יורש של היבם, אפי' אם אינו בנו, משום דעכ"פ בן אחיו הוא, וא"כ שפיר חולקין הסבא עם היבם. וביאר הקו"ה דאי"ז דומה ליבם וספק בנכסי מיתנא, דעל הצד דהספק הוא בן אחיו של היבם, כיון דאביו בחיים, א"כ אין לו דין יורש כלל, משא"כ הסבא, דאף אם הספק הוא באמת בן היבם, מ"מ הרי הסבא יורשו של היבם הוא, אלא דיש להבן דין קדימה.

ה. קם דינא

ובטעם דאמרי' קם דינא, מצינו ג' פירושים - כ' התרומת הדשן (ש"י)